

Problémem sekt je už jejich označení

Je jistým paradoxem, že ačkoli česká populace podle nejnovějších průzkumů stále patří mezi nejateističtější obyvatele této planety, o různých sektách a sektářských rysech té či oné skupiny může běžný občan slyšet a číst poměrně často.

Vzhledem k tradičnímu antiklerikálnímu postoji části starší generace a ateistické výchově generace střední a mladší lze chápat, proč se slovo sekta začalo tak masově používat. Žijeme však na konci druhého tisíciletí, a tak by nás mělo právem znepokojoovat, jak negativní konotaci na sebe toto slovo postupně nabralo.

V poslední době lze však zaznamenat určitý obrat, který může vést k větší toleranci majority vůči náboženským minoritám, protože za pojmem sekta dnes chápeme jen věci nebezpečné a zákázonosné.

I křesťané začali jako „sekta“

Jedním z problémů je už samotný etymologický výklad termínu sekta. Zatímco jedni vidí původ v latinském slově *sequi* (výběrová náboženská či filozofická škola, strana nebo prostě následovník nějakého učení), jiní se opírají o latinské *seco* (sekat, dělit, roztínat). Je pochopitelné, že takový nejednotný základ může vést pouze k nedůslednému používání a často spíše mate. Bible sama (v souvislosti se vznikem křesťanství) podporuje význam prvního, neboť uvádí, že se na mnoha místech Římské říše mluvilo proti „té [křesťanské] sektě“. Zároveň však totéž slovo používá na přívržence dvou významných větví judaismu (farizeové a saduceové). O lichotku zřejmě nešlo ani tehdy, nicméně křesťanství nebylo automaticky špatné tím, že bylo označováno jako sekta.

Rozmanitá použití slova sekta bychom našli i v různých jiných historických epochách v oblastech filozofie, politiky, umění

i vědy, což celou věc ještě více znesnadňuje. „*Nepatřím k sektě Diogenově,*“ psal například na sklonku svého života o cynismu svých *Paměti* knihovník Giacomo Casanova. Historik František Palacký vychvaloval ve *Stručném přehledu dějin českých* (1861) chrabrost sekt husitských, a tak bychom mohli pokračovat. Koncem 19. století byly tímto slovem často bez rozdílu označovány všechny odtrženecké skupiny, které se oddělily od svých původních církví pro nesouhlas s některými dogmaty. Klasickým příkladem je *Starokatolická církev*, ještě dlouho po svém vzniku označovaná jako sekta. V téže době ruský myslitel Lev N. Tolstoj označoval jako sektu také americké *Kvakery* nebo naše *Nazarénské*, s nimiž hluboce sympatizoval.

Sofistikovaného přerodu se tomuto termínu dostalo v době komunismu. Zatímco za První republiky bylo obvinění ze sektářství jednou z častých zbraní radikálních představitelů katolické církve, kteří se tím pokoušeli odlišit pravověrnost vlastní církve, ateistický stát měl v oblasti náboženství daleko více nepřátel, takže i jeho definice sektářství byla širší. „*Secta (latinsky) je uzavřené společenství lidí. Stejně jako církev i ona odvádí svoje věřící od sociálních problémů. V některých případech vedoucí sekt orientují činnost záměrně přímo na protirevoluční a antisocialistické působení. Vyznačují se osobitým typem náboženské organizace, jde o skupiny lidí většinou bez profesionálního duchovenstva, ale s přísnou disciplínou a často i konspirativním charakterem. Dále se vyznačují osobitou ideologií,*“ hlásal časopis *Život* v roce 1980.

Podobných výplodů by se v dobovém tisku dalo jistě najít mnoho. Udávaly tón doby a jejich dědictví by se snadno dalo vystopovat v periodikách vytištěných ještě několik let po pádu socialismu. Názvy některých církví a náboženských skupin, obviňovaných šmahem z sektářské činnosti nejrůznějšího druhu, se tak v podvědomí veřejnosti staly zcela iracionálně synonymem pro označení sekty.

Religionista Ivan O. Štampach ze *Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů* se před časem vyjádřil k používání

termínu sekta následovně: „*Pojem sekta není zdaleka exaktní a má pejorativní hodnotící nádech. Běžně užívaná kritéria, na základě kterých rozhodujeme, kdo je sektář či nikoli, při bližším zkoumání neobstojí.*“

Zajímavé je, jak se s tímto pojmem snaží vypořádat sousední Německo. *Bundestag* zveřejnil v roce 1998 závěry vyšetřovací komise, která na zakázku německé vlády zkoumala vliv sekt a psychokultů a s nimi spojená případná nebezpečí. Komise expertů se tehdy shodla na názoru, že výraz sekta je dnes používán převážně v souvislosti s novými náboženskými skupinami. Jako určité synonymum doporučila termíny *nové náboženství* nebo *nové náboženské hnutí*, které se často používají ve Spojených státech. Podle komise mají totiž na rozdíl od pojmu sekta nezaujatý a neutrální charakter, čímž jsou pro čtenáře vhodnější. Závěr komise zněl: „*Termín sekta má složitý původ a lze ho vysvětlit různými způsoby. Proto je jeho používání velmi problematické. Výjimku tvoří případy, ve kterých je jasně vymezen kontext (např. v teologických nebo náboženských studiích). Jen ztěžší ho tedy lze použít k odlišení ‚konfliktních‘ a ‚nekonfliktních‘ skupin. Kromě toho se vůbec nebudí k označení konkrétního rozporu. Není vhodné, aby tento výraz používali vládní úředníci.*“

Jak ukazuje písemné vyjádření Ústavu pro jazyk český AV ČR, v Česku je situace podobná. Na můj dotaz odpověděl: „*Nevhodným užitím může toto slovo nabyt negativního hodnotícího příznaku, například tehdy, pokud bychom nějakou církev nazvali sektou.*“ (Příklad: „*V České republice působí Církev adventistů sedmého dne – dle oficiálního názvu jde tedy o církev, nikoli o sektu... jestliže úřední název zní Církev adventistů sedmého dne a tato organizace má statut církve, bylo by zavádějící o ní mluvit a psát jako o sektě.*“) Konečně, je to logické. Český právní řád pojem sekta nezná. V solidních textech proto nelze tímto způsobem označovat registrované instituce.

Opatrně s tím slovem

Problém nastává v případě, když tímto laickým a pejorativním termínem někdo nechtěně paušálně označí

všechny náboženské skupiny, které z nějakého důvodu nejsou považovány za tradiční. Za sekty pak mohou být opět vydávány i registrované náboženské společnosti.

Sem patří i nedávný případ *Adventistů sedmého dne, Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi a Bratrské jednoty baptistů*. I přesto, že jde o registrované církve, ocitly se v učebnici *Občanské výchovy pro 9. ročník ZŠ* (1998) pod oddílem *Sekty*. U nejednoho čtenáře zmíněné učebnice tím pochopitelně může při čtení inkriminované pasáže snadno dojít k asociaci se zkázonosnými kulty typu *Óm Šinrikjó* nebo *Řádu chrámu slunce*, ačkoli extremistické jednání takových skupin všechny tři uvedené registrované církve jednoznačně odsuzují. To je také jedno z hlavních rizik používání slova sekta v odborných i neoborných textech. Na základě paušálního označování nejrůznějších minorit slovem sekta, se pak při tragédiích podobných nedávnému masakru v Ugandě zvedá vlna obav, že by se členové snad i těchto registrovaných církví, mohli rovněž dopustit podobného otřesného jednání.

Ke chvále *Ministerstva školství* je nutné dodat, že když bylo na uvedený omyl upozorněno, zaslalo ministerstvo všem školským úřadům dopis se sdělením, že „*tyto církve a náboženská společnost byly mezi sekty zařazeny chybně*“ a dalo učitelům pokyn, aby při vyučování „*v tomto smyslu upravili informace podávané žákům*“. V tomtéž sdělení ministerstvo informovalo, že v nově vydávaném druhém upraveném vydání učebnice, jsou již zmíněné nepřesnosti opraveny.

Sekty nebo církve? Je Bill Clinton sektář?

Statut *Církve adventistů sedmého dne* (registrována 1951 a znovu 1956) byl uznán už *Slovníkem spisovného jazyka českého* (1960). V prvním svazku se sice u hesla *adventista* dočteme, že jde o směr nebo také sektu. *Doplňky a opravy* (1971) už ale důsledně uvádějí opravu z „*náboženská sekta*“ na „*náboženský směr*“. Výklad podstatného jména *adventismus* jako náboženského směru je totiž v souladu s významem přípony *-ismus*, kterou se tvoří podstatná

jména s významem nejrůznějších filozofických, náboženských a jiných směrů, hnutí, učení apod. Pokud tedy v Česku po roce 1956 někdo mluví o adventistické sektě, nedává to logiku ani po stránce jazykové, ani po stránce právní.

Svědkové Jehovovi jsou jako sekta někdy označováni pro svou údajnou totalitní závislost na vedení společnosti. *Ministerstvo školství a ministerstvo vnitra* však trvají na označení církev, respektive náboženská společnost i v jejich případě. Důvodů je jistě více. Pro někoho může být překvapující například následující informace: Představitelem československé větve byl v letech 1945–1952, 1962–1987 Bohumil Müller. Celkem 14 let byl pro svou víru vězněn nacistickým a posléze i komunistickým režimem. Mezi věřícími své konfese byl Müller z řady důvodů mimořádně respektovanou osobností. Je ale zajímavé, že místo, kde byl v roce 1987 pohřben, nezná dnes ani současný koordinátor české odbočky, ani právní zástupce společnosti, ani oslovení řadoví členové. Pro společnost, která podle některých komentátorů údajně „doslova visí“ na svém vedení, je to poněkud překvapivé. – Tak hrozné to se závislostí řadových svědků na jejich organizačním vedení asi přece jen nebude.

Baptisté u nás mají z uvedených tří skupin sektářský cejch nejděle. Užili si jej dost už za Rakouska-Uherska, kdy jejich vyznání nebylo právně uznáváno. Tehdejší oficiální místa by je proto sotva označila jinak než sektu. Do sekt jim bylo spíláno i začátkem padesátých let, kdy někteří z nich spolu se svědky Jehovovými odmítali fírat uran pro SSSR. Pokud jsou však čeští baptisté zkázonosnou sektou, budou z toho mít určitě radost všichni příznivci mezinárodních spiknutí. Bill Clinton je totiž taky baptista.

Pluralitě a toleranci nálepkování neprospívá

Osobně mám dojem, že se tu střetává hned několik významových odstínů slova sekta. Dne 16. března 2000 proběhl v budově Akademie věd ČR seminář klubu českých skeptiků

Sisyfos, který se rovněž zabýval problematikou nebezpečnosti sekt. Drtivá většina diskusních příspěvků se však i zde zabývala především tím, nakolik je termín *sekta* vhodné používat. Přítomný dr. Vojtíšek ze *Společnosti pro studium sekt* nakonec připustil, že „slovo *sekta* je v podstatě nadávka“.

Kdo ví. Možná je před námi doba, kdy nejasné a laické slovo sekta zavrhneme a rozhodneme se pro jasně vymežující *církev*, *nové náboženství* a jako protipól *kult*. Jinak se totiž na základě nesprávného používání slova sekta opět začnou do jednoho pytle házet hrušky, švestky a jablka a prodávat se za jednotnou cenu loňského ovoce.

Chce-li někdo nové církve a nová náboženská hnutí tolerovat, respektovat, nebo jim dokonce porozumět a poctivě je studovat, je nutné oprostít se od všech zavádějících termínů a nemalovat čerta na zeď tím, že by z registrovaných církví dělal tajemné kulty. Jak totiž kdysi hezky napsal Karel Čapek: „*S každou vírou je to taková divná a křehoučká věc; jistě lepší a osvícenější je věřit moudře než věřit slepě; ale troufá si někdo říci, že je osvícenější nevěřit vůbec nežli věřit? První možný náboženský pokrok je tolerance, totiž úcta a pozornost ke každé náboženské víře...*“ A kdo by s nutností tolerance v dnešní pluralitní společnosti nesouhlasil?

Zdeněk Bauer

Vyšlo v sobotním vydání deníku *Lidové noviny*,
příloha *Orientace*, sobota 10. 6. 2000, s. 22